

Från isolering till integrering. Så beskrev Ulf Tynelius på Glesbygdsverket utvecklingen av landsbygden i de regionala programmen då Glesbygdsverket bjöd in till det sjätte utvecklingsseminariet, för första gången i Östersund. Praktiska exempel från olika län varvades med information från myndigheter. Deltog gjorde handläggare från länsstyrelser, självstyrelseorgan, samverkansorgan samt representanter från Glesbygdsverket, Jordbruksverket och Nutek.

Att lyfta fram landsbygdens möjligheter och behov. Exemplet Västernorrland.

Håkan Littzell, Länsstyrelsen Västernorrland

Hur kan länsstyrelsen arbeta för att samla länets styrkor? I Västernorrland lyfts landsbygdens möjligheter och behov fram i det breda programmet Arena landsbygd. Om det arbetet talade Håkan Littzell från länsstyrelsen i Västernorrland, där man arbetat medvetet för att knyta ihop levnadsvillkor, turism och näringsliv. Den regionala genomförandestrategin inom Landsbygdsprogrammet 2007-2013 ses som *en* del för att genomföra målen i programmet.

”Det är viktigt att se olika problem och möjligheter för att få anpassade lösningar. Sverige är ett avlångt land och ska behandlas så”.

Ett delat län samlas

– Varför heter inget av konferensrummen på länsstyrelsen i Västernorrland Ramsle, utan har fått namn från orter som ligger vid kusten? Vad pratar vi om på ledningsmöten? Jo kusten – den tredjedel av länet som har bra tillgänglighet och positiv utveckling, berättar Håkan Littzell. Vi är inte *ett* län utan har olika förutsättningar inom länet, säger han.

Dessa skillnader har man tagit fasta på i arbete med Arena landsbygd. Syftet har varit att samordna

länsstyrelsens interna arbete om landsbygdsfrågor, verka för ett övergripande synsätt, ge ett bredare beslutsunderlag och belysa konsekvenser för landsbygden.

– Förr satte vi oss sällan ner och diskuterade landsbygdsfrågor. För att samordna det interna arbetet i de här frågorna skapade vi därför en intern arbetsgrupp 2005.

Man har arbetat med seminarier och diskuterat flera olika frågeställningar. Till exempel har Rural Proofing (landsbygdssäkring) behandlats med bland annat checklista, en definierad arbetsprocess och remiss till en TEMA-grupp, som resultat.

– Jag ser Rural Proofing som ett sätt att kvalitetssäkra beslut och komma överens om vilka frågor vi behöver titta på ur landsbygds-sammanhang, säger Håkan Littzell.

Tänk om vi på länsstyrelserna skulle bedöma projekt enligt turistdefinitionen: Vad kräver ett stopp, en omväg, en resa, en återkommande resa? Tanken är spännande. Och krasst ekonomisk. Men konkret, menar Håkan Littzell, Länsstyrelsen Västernorrland.

Från badbryggor till affärsplaner

Vad behövs för att nå en framgångsrik landsbygdsutveckling? Håkan Litzell framhåller vikten av att ha strategier. Tänk först – gör sen, uppmanar han. Vi måste gå från badbryggor till lokala affärsplaner, menar han vidare. Vi är dåliga på strategier och saknar många gånger planer för långsiktig tillväxt. I den bästa av världar har vi en RUP (regionalt utvecklingsprogram) som alla siktar mot, ställer sig bakom och har i ryggen. Men där är vi inte än.

Därför anser Håkan Litzell att det är viktigt att hitta arenor för samarbete. Vad är gemensamt och individuellt för respektive kommun och område? Vad kan vi samarbeta kring? Vad kan finansieras gemensamt och vad ska tas i egen regi?

– På samma sätt som olika förutsättningar råder mellan kust och inland i Västernorrland så finns det olika problem och möjligheter i olika län i landet. Denna period har vi i landsbygdsprogrammet möjlighet att se respektive läns förutsättningar och ta hänsyn till dem. Det är positivt, avslutar Håkan Litzell.

Vad står det egentligen om landsbygden i de regionala programmen?

Annika Lidgren och Ulf Tynelius, Glesbygdverket

Frågan lyftes av Glesbygdverket och i samband med detta diskuterades också samordningen mellan olika program. Vi kunde återigen konstatera att lösningarna för detta varierar – och så även hur väl man lyckas i praktiken.

Glesbygdverket har under de senaste åren följt arbetet med nya landsbygdsprogram och strukturfondsprogram. De flesta län/regioner är nu klara med sina regionala utvecklingsprogram (RUP:ar). Inför detta utvecklingsseminarium hade en genomgång gjorts av regionala program ur ett landsbygdsperspektiv.

Vem vill komma till Gotland med ett levande Visby och en folktom ö i övrigt...

Ur Gotlands regionala utvecklingsprogram: Oavsett var man bor på Gotland – på landsbygden, i tätort eller i Visby, vid kusten eller inlandet – ska det finnas tillgång till affärer, service, kultur och upplevelser. Stad och land ska komplettera och samspela med varandra så att helheten Gotland bildas.

Slagsida mot attraktivitet

De flesta regionala utvecklingsprogram innehåller skrivningar och analyser kring landsbygds- och skärgårdsområden.

– I RUP:arna finns en stark slagsida mot attraktivitet, berättade Ulf Tynelius.

Många län/regioner lyfter fram livsmiljö och boende som nyckelområden för att utveckla sina områden. Detta slår dock inte igenom i strukturfondsprogrammen, där pengarna finns. Attraktivitet och livsmiljö finns inte med som åtgärder i dessa, utan huvudmålet är att uppfylla Lissabonstrategin. Tillväxt och arbetstillfällen står i fokus.

Generellt kan konstateras om strukturfondsprogrammen:

- Större fokus på tillväxt
- Koncentration på större projekt?
- Inga geografiska överväganden gillas ...
- Hänvisningar till Landsbygdsprogram

De regionala genomförandestrategierna inom Landsbygdsprogrammet har i analysavsnitten en bredare ansats än tidigare. I insatser och åtgärder märks det dock att programmet även denna period är relativt smalt med tydligt fokus på areella näringar.

Service och infrastruktur inte prioriterat

Glesbygdverket har tittat lite särskilt på länens budgetar (2007-2008) för den så kallade axel 3, den axel som står för den breda landsbygdsutvecklingen. Flera av länen satsar en stor andel på åtgärden ”Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk”. Dessa pengar kan bara komma lantbrukare till del.

Annika Lidgren berättade om Glesbygdverkets genomgång av landsbygden i de regionala programmen. En sammanställning läggs ut på www.glesbygdverket.se i slutet av januari 2008.

Generellt läggs väldigt lite av resurserna inom axel 3 på service och infrastruktur. Därmed har de farhågor som Glesbygdverket framförde inledningsvis besannats. Flera län räknar dock med satsningar på service inom Leader. Här uppstod en viss diskussion; kan man verkligen räkna med det?

– Det är ju de lokala grupperna som ska bestämma vad som ska genomföras inom Leader, menade exempelvis Charlotta Heimersson, länsstyrelsen Västmanland.

– Fast lite styrning och påverkan bör väl ändå länsstyrelsen stå för, tyckte Hans Halvarsson från Jämtland.

Roland Sten från Jordbruksverket menade att båda har rätt. De lokala grupperna ska ha stor frihet, men det är länsstyrelserna som ansvarar för genomförandestrategierna. En lagom avvägning och sund förnuft rekommenderas ...

Goda exempel, regionala genomförandestrategier inom Landsbygdsprogrammet:

Helhetssyn = Dalarna, Västernorrland, Västmanland
Jämställdhet = Västra Götaland
Integration = Halland

Efterlyses: Långsiktiga ungdomsperspektiv för ökad konkurrenskraft

Gusten Windelhed, Glesbygdverket

Målen med ungdomspolitiken är att ungdomar ska ha reell tillgång till både makt och välfärd. Ungdomarna är framtidens entreprenörer, jordbrukare och företagare, både i städer och i landsbygder. Ändå är ungdomsfrågorna något som inte får så mycket utrymme i programsammanhang. Det menar Gusten Windelhed på Glesbygdverket.

– Det är viktigt att det finns en långsiktighet i programmen, fortsätter han. Vissa indikationer finns i Mål-2 programmen och stöd till unga lantbrukare finns i landsbygdsprogrammet. Men skulle vi behöva fler insatser riktade till ungdomar inom programmets ansvarsområden, exempelvis stöd till unga som vill starta företag?

– Det här är ett besvärligt problem, menar Hans Halvarsson på länsstyrelsen i Jämtland. Unga är inte målgrupp i Mål-2 programmen. Här skulle socialfondsprogrammet bli aktuellt istället. Men det fungerar inte heller mot exempelvis förskolan, där insatser skulle behövas. Därför krävs nationella satsningar.

Monica Lejon berättar hur de i Norrbotten arbetat med ett brett partnerskap riktat till ungdomar. En processledare har träffat unga i utvalda byar.

– Vi har fått ett stort gensvar både bland unga och vuxna och nu kokar det i byarna! Sådana initiativ är speciellt viktiga i landsbygder där det inte finns exempelvis fritidsgårdar där unga kan träffas och idéer kan gro. Vi vill på detta sätt lära ungdomar att

Tryggad framtida kompetensförsörjning och generationsskiftet på arbetsplatser bidrar till ökad regional konkurrenskraft, menar Gusten Windelhed på Glesbygdverket.

ta egna initiativ och inte vänta på att bli serverade. Lillemor Landsten från Länsstyrelsen Jämtland lyfter frågan om definitionen av ung.

– Vad är ung? Förr var man vuxen vid 20. Nu kanske man inte har etablerat sig vid 30. Samtidigt kallar vi lantbrukare unga upp till 40. Vi tänker ibland lite fel och då fungerar inte systemet riktigt.

Hon framhåller även vikten av att jobba via lärare för att nå långsiktiga effekter.

Metodutveckling som smörjmedel

Ina Berggård, Nutek

Under tre år satsar Nutek 55 miljoner på det kunskaps- och metodutvecklingsprogram som ska tillföra lärande och nya kunskaper till det regionala tillväxtarbetet och fungera som ett smörjmedel för systemet. Ina Berggren är ansvarig för programmet och berättar att satsningen ska ge ökad kunskap, effektivare arbetsmetoder, ökad samverkan och ökad förståelse.

– Det övergripande målet är positiv påverkan på tillväxten och huvudmålgruppen organisationer med regionalt tillväxtansvar, berättar hon.

”Det generaliserbara är det intressanta, inte själva resultaten. Det viktiga är att det går att nyttja av andra”.

Olika metodutvecklingsinsatser

Det finns fyra olika former av metodutvecklingsinsatser:

- Utveckling av en befintlig metod.
- Projektet ämnar ta fram en ny metod eller modell.
- Metodutvecklingsprojektet är en del av ett större projekt.
- En eller flera befintliga metoder testas i en ny kontext eller miljö.

En metod är i detta sammanhang något som går att återanvända, som kan nyttjas av andra och något som genererar kunskap.

– Det generaliserbara är det intressanta, inte själva resultaten egentligen. Det viktiga är att det går

att nyttja av andra, menar Ina Berggård. Det kan exempelvis handla om nya samverkansmodeller, indikationer, analysmodeller och instrument för uppföljning och utvärdering.

Identifierade behov i tillväxtarbetet

Något som återkommer är processledarstöd i olika former, men även att fånga näringslivets behov och den kommunala nivåns medverkan.

– Stöd för att få hållbar utveckling i ordinarie verksamhet, som jäm-ställdhet och arbetsmiljöarbete, är också ett behov vi sett.

Spridning av projektresultat

– Ofta är just kunskaps-spridningen något som man inte orkar med, men det är väldigt viktigt.

Därför ansvarar Nutek för att sprida projektresultaten mellan olika regioner och till nationella myndigheter, berättar Ina Berggård.

Som kanaler för detta använder

Nutek kontaktpersoner mot tillväxtansvariga i alla län, nyhetsbrev, seminarier och webbplats.

Beviljade projekt

Programmet sträcker sig mellan 2007 och 2009 och hittills har ett tiotal stöd beviljats. Ett exempel är ”Tillväxtdialogen i Norra Bohuslän” som ska skapa en gemensam strukturbild för fem kommuners översiktsplaner och koppla samman denna med regionala strategidokument. Även ett samarbete mellan Gotlands kommun och länsstyrelsen i Jämtland är ett projekt som beviljats medel. Här är målet att skapa ett system för lärande mellan de båda organisationerna.

Ina Berggård är ansvarig för Nuteks kunskaps- och metodutvecklingsprogram.

Fokus på Leader i landsbygdsnätverket

Maria Gustafsson, landsbygdsnätverket

Maria Gustafsson berättade vad som är aktuellt i landsbygdsnätverket just nu. Hon inledde med att påminna om att det är medlemmarnas spjutspetsar som ger den stora bredden i nätverket. Och det är medlemmarna som ska signalera var flaskhalsarna finns – där det behöver hända något!

– Ett exempel där detta fungerade bra var när vi fick signaler om att kommunerna var osäkra på hur de ska hantera Leader. Vi satte oss ner och diskuterade hur vi kunde lösa detta med en nätverksaktivitet. Kommuner behöver lära sig av de som har erfarenhet och vi hittade fem kloka kommuner som kunde vara inspiratörer. Deras erfarenheter samlade vi i en skrift som nu har spridits i 2 000 exemplar.

För Maria Gustafsson och landsbygdsnätverket ligger fokus för närvarande till stor del på att få övergången mellan det "gamla" och "nya" Leader att fungera.

Leader+ mentorer

Något annat som är på gång i nätverket är aktiviteter för att stärka uppbyggnaden av nya Leaderprogram och LAG (Local Action Group). Målgruppen är nystartade LAG och målet är att stärka erfarenhetsutbyte från Leader+ och främja utbyte mellan Leadergrupper i olika län.

Nätverket har sammanställt en lista på 20 Leader+ mentorer som Leadergrupperna kan få stöd av via sin länsstyrelse. Länsstyrelserna kan även stöd för att genomföra erfarenhetsträffar för LAG som inte finns i samma län, så kallade mellanregionala erfarenhetsträffar.

I föreningen Ung på landsbygden finns en representant utsedd till inspiratör. Hon träffar just

nu nya Leadergrupper för att inspirera dem att aktivt ta med unga i verksamheten redan från början.

Kommunikation viktigt

Målet med landsbygdsnätverket är att stärka genomförandet av landsbygdsprogrammet. Nätverket har idag cirka 80 medlemmar som tillsammans ska bidra till landsbygdsprogrammets mål - allt från ideella föreningar och myndigheter till branschorganisationer och länsstyrelser.

Erfarenhetsutbyte, utbyte av information och dialog är viktiga medel för att nå målet. Därför har nätverket arbetat fram en kommunikationsstrategi.

– Vi har bland annat placerat våra målgrupper i en ambitionstrappa där vi vill visa att alla inte orkar ta alla steg samtidigt. Först måste vi få ett gemensamt lärande för att sedan förstå vad vi ska göra och hur. Sedan kan vi komma till gemensam verkstad, avslutar Maria Gustafsson.

Fakta: Landsbygdsnätverket är ett nationellt nätverk för landsbygdsutveckling med huvuduppgift att stärka genomförandet av landsbygdsprogrammet. Det ska främst ske genom ökat utbyte av erfarenheter och dialog mellan olika aktörer. Medlemmar i nätverket kan få konferens- eller inspiratörscheckar till aktiviteter som syftar till att förstärka genomförandet av landsbygdsprogrammet. Glesbygdsverket finns med i nätverkets styrgrupp.

”Mycket kan män, men inte föda barn. Där det finns kvinnor finns det utveckling men om jobben försvinner, försvinner även kvinnorna. Därför är kvinnligt företagande viktigt”.

Lillemor Landsten Länsstyrelsen Jämtland

Och uppföljningen då?

Torkel Andersson, Västra Götalandsregionen.

Torkel Andersson berättar om en uppföljning av projekt med anknytning till landsbygd som gjorts i Västra Götaland. Regionens strategi är att landsbygdsfrågorna ska inarbetas i de program som regionen eller länsstyrelsen tar fram.

Uppföljningen omfattar samtliga projekt som regionen tolkat har landsbygdsanknytning, och som i huvudsak ligger inom det regionala tillväxtprogrammet. Sammanlagt handlar det om knappt 800 projekt (Leaderprojekten tillkommer).

De har sorterats utifrån olika ämnen, till exempel mat och livsmedel, vilket gjort det möjligt att få en översikt av vilka satsningar som gjorts inom olika teman.

Viktiga lärdomar

Vad har man då lärt sig av uppföljningen? Torkel Andersson pekar på följande:

- Många projekt har drivits av många olika myndigheter
- En fråga är vad som ska mätas, det är inte alltid projektens mål är så koncisa
- Lärdom av genomförda projekt dras allt för sällan
- Det är svårt att avgränsa vilka effekterna blev av det genomförda projektet
- Ökad samverkan/samordning mellan olika strategier och visioner är nödvändig
- Ska vi sträva efter ökad fokusering eller ska vi ha mer mångfald?
- Relativt många genomförda projekt är förstudier.

Torkel Andersson menar att det inte innebär ett misslyckande om förstudien inte leder till fortsatt genomförandeprojekt, tvärtom kan det vara väl investerade pengar.

Betyg i Kalmar

Region Kalmar använder en modell för utvärdering där de sätter betyg på genomförda projekt. Både regionen och projektägaren använder modellen där ett är lägsta betyg och tio är högst.

– Förhoppningsvis har projektägaren och regionen ungefär samma bild av hur projektet gått, säger Lena Westman från Regionförbundet Kalmar.

Ulf Tynelius frågade Lars Norman vilka erfarenheter han har efter många års erfarenhet av arbete med lokal utveckling: Är det något som du tycker man bör tänka på för att lyckas med landsbygdsutveckling, finns några kritiska punkter, eller framgångsfaktorer?

Torkel Andersson berättade om viktiga lärdomar man i Västra Götalandsregionen kommit fram till genom en så enkel sak som att systematiskt sortera och dokumentera alla projekt.

Lars Norman pekar på följande punkter:

- Bygg på känslan, det finns en hel del erfarenheter hos folk. Ta tillvara den.
- I samband med inträdet i EU infördes mycket mer formaliserade rutiner för uppföljning av projekt, likaså i form av målstyrning. Detta har i huvudsak varit positivt, det är viktigt att kunna följa vilka effekter olika insatser ger.
- Däremot finns en begränsning när det gäller programarbetet, ofta ser man bara program för program. En bättre koordination och överblick vore önskvärd.

”Måste alla göra samma misstag? Förståelsen mellan landsändarna är dålig. Att uppfinna hjulet är vi däremot bra på. Vi måste se framåt och ta tillvara det som gjorts, annars kommer vi fortsätta att göra misstag”.

Lars Norman, Länsstyrelsen Jönköping.